

Policy smjernice za unaprjeđenje javno-političkog okvira usklađivanja obiteljskih i profesionalnih obaveza muškaraca i žena

4. Programi produženog i cjelodnevnog boravka za djecu do 12 godina

Policy smjernice izradila:

mr. sc. Suzana Kunac, Peta disciplina



Zagreb, ožujak, 2023.

Sadržaj:

Uvod	3
2. Opis problema	4
3. Policy smjernice	6

Uvod

U ovom dokumentu donosimo policy smjernice koje su proizišle iz pregleda međunarodnih, europskih i nacionalnih policy dokumenta, relevantnih znanstvenih istraživanja, te najvažnijih saznanja objedinjenih u: "Istraživanju mjera javnih politika usmjerenih na usklađivanju privatne i poslovne sfere života, s posebnim naglaskom na obitelji sa zavisnom djecom"; "Ispitivanju javnog mnijenja i potreba roditelja maloljetne djece - istraživački izvještaj"; "Istraživanju mjera i pokazatelja za usklađivanje privatnog i poslovnog života za europskoj, nacionalnoj i regionalnoj razini - istraživački izvještaj" koje je za potrebe projekta "Utjecaj javnih politika na kvalitetu obiteljskog i radnog života te na demografsku sliku Hrvatske - prostori promjene" proveo Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru. Projekt "Utjecaj javnih politika na kvalitetu obiteljskog i radnog života te na demografsku sliku Hrvatske - prostori promjene" se provodi u suradnji udruge B.a.B.e. Budi aktivna. Budi emancipiran., Sveučilišta u Zadru, Udruge za ljudska prava i građansku participaciju PaRiter, Udruge 'HERA' Križevci Za zaštitu i promicanje ljudskih prava, Centra za građanske inicijative Poreč, Ženske udruga "IZVOR", Domine - organizacije za promicanje ženskih prava, Prostor rodne i medijske kulture K- Zona, Mreže mladih Hrvatske, Hrvatske udruga poslovnih žena Krug - te Vukovarsko srijemske županije i Grada Novske.

U ovom dokumentu se opisuju problemi i definiraju policy smjernice u odnosu na usklađivanje obiteljskih i profesionalnih obaveza muškaraca i žena s fokusom na programe produženog i cjelodnevnog boravka za djecu do 12 godina.

2. Opis problema

Prema rezultatima „Ispitivanja javnog mnijenja i potreba roditelja maloljetne djece“, Odjela za sociologiju Sveučilišta u Zadru (2022.) samo 17% djece do 12 godina pohađa cjelodnevnu nastavu ili produženi boravak. Broj djece u dobi do 12 godina koja pohađaju cjelodnevni i produženi boravak je najviši u Istarskoj županiji (36%), Gradu Zagrebu (28%) i Primorsko-goranskoj županiji (23%). Pohađanje cjelodnevnog i produženog boravka je najmanje zastupljeno u Koprivničko-križevačkoj (7%), Splitsko-dalmatinskoj (7%) i Zadarskoj županiji (8%).

Programi cjelodnevnog boravka/nastave u školama su u Hrvatskoj još uvijek slabo zastupljeni, pa je nalaz o slaboj participaciji očekivan. Razlozi zbog kojih djeca ne sudjeluju u takvim programima jasno ukazuju kako je prepreka u tome što programi naprosto nisu razvijeni. Slaba razvijenost programa produženog boravka i cjelodnevne nastave za veliki broj roditelja znači da trebaju tražiti dodatna rješenja za skrb o djeci budući radno vrijeme škola nije usklađeno s njihovim radnim vremenom.

Međutim i ove izazove je Vlada RH prepoznala i odlučila strukturno i sistemski rješavati. Naime, od jeseni i nove školske godine 2023./2024. u 50 osnovnih škola kreće eksperimentalni projekt cjelodnevne nastave u svim razredima od prvog do osmog, a djeca će, osim redovite nastave, u školi moći pisati zadaće, imati osiguranu prehranu, koja uključuje doručak i topli obrok (ručak), te sudjelovati u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima koje će se moći provoditi i iza 17 sati. Program cjelodnevne nastave i novosti koje donosi, kao i javni poziv školama koje u iduće četiri godine u njoj žele eksperimentalno sudjelovati, predstavio je ministar znanosti i obrazovanja Radovan Fuchs sa suradnicima.¹ Prema riječima ministra

¹ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-50-skola-uvodi-se-sest-novih-predmeta-nece-biti-zadace-uciteljima-i-108-tisuca-kuna-vise-15318250>

Fuchsa pilotiranje u 50 odabranih škola u iduće četiri godine pomoći će da cjelodnevna škola bude što spremnija za uvođenje u sve **osnovne škole od 2027./2028.** Do tada će se osigurati i ostali preduvjeti, poput izgradnje i dogradnje škola, kako bi sve osnovne škole mogle prijeći na rad u jednoj smjeni, što uključuje i izgradnju školskih kuhinja i školskih dvorana tamo gdje to bude potrebno. Ukupna ulaganja u tom smislu do 2027. bit će u visini od 1,5 milijardu eura. Svaka od 50 osnovnih škola koja se uključi u eksperimentalnu provedbu cjelodnevne nastave od jeseni dobit će financijsku injekciju od 300.000 eura za nabavu opreme i ostale troškove. Rast će i plaće zaposlenika tih škola - fiksni mjesečni dodatak na plaću za sve zaposlenike iznositi će 4,5%, a ukupni mjesečni dodatak na plaću za učitelje, stručne suradnike i ostale koji budu aktivno sudjelovali u provedbi može iznositi i do 25%. Obvezni dio cjelodnevne nastave za sve učenike trajat će od osam sati ujutro do 15 ili 15.30 sati popodne. On uključuje redovitu nastavu (A1) koja će se za učenike razredne nastave (od 1. do 4. razreda) provoditi do 12.40 sati, a za one od 5. do 8. razreda do 13.15 sati. Nakon ručka i potom nešto dužeg odmora, od 40 minuta (što je novost), nastavlja se također obvezni dio za učenike i nastavnike do 15 ili 15.30 sati, koji će se zvati program potpore, potpomognutog i obogaćenog učenja (A2), a tijekom kojega će učitelji i suradnici pomagati učenicima u rješavanju domaćih zadaća ili dijelu gradiva koje im slabije ide. U razrednoj nastavi predviđeno je 210, a u predmetnoj 175 nastavnih sati potpore godišnje. Obvezni dio nastave bit će isprekidan s nekoliko kraćih i dužih odmora. Novost je da će učenici nižih razreda imati nešto dulje odmore nego dosad, i to 10 umjesto pet minuta između predmeta, a svi učenici od 1. do 8. razreda imat će i takozvanu rekreacijsku pauzu koja će trajati 25 minuta za učenike nižih i 20 minuta za učenike viših razreda. Nakon isteka obveznog dijela cjelodnevne škole, iza 15 ili 15.30 sati vrijeme je za izborne aktivnosti, i to do 17 sati one izvannastavne (B1) koje su besplatne, a iza 17 sati izvanškolske aktivnosti (B2), koje mogu uključivati sportske treninge, glazbene aktivnosti i slično, što može biti sufinancirano iz nekih drugih izvora. U cjelodnevnoj školi doći će i do promjene satnice postojećih predmeta, ali i do konceptijskih izmjena postojećih predmeta te

uvođenja novih. Tako se za jedan školski sat tjedno povećava satnica hrvatskog jezika i matematike za sve učenike od 1. do 8. razreda. Učenici od 1. do 4. imat će i nešto višu satnicu (0,5 sati tjedno) umjetničkih predmeta, likovne i glazbene kulture, a u 4. razredu OŠ i jedan sat više tjelesne i zdravstvene kulture. Također, za učenike od 1. do 4. uvodi se novi predmet praktične vještine u trajanju od jedan sat tjedno. Dodajmo i kako je intencija cjelodnevne nastave jačanje tjelesne aktivnosti djece, pa je preporuka da se, nevezano za propisanu satnicu tjelesne i zdravstvene kulture, učenicima dnevno omogući najmanje jedan sat tjelesnih aktivnosti. Ministarstvo znanosti i obrazovanja je uputilo poziv svim osnovnim školama koje rade u jednoj smjeni da se uključe u pilot-program cjelodnevne nastave koji će se provoditi u iduće četiri godine. Javni poziv otvoren je do 28. travnja, a prije ljetne stanke predviđeno je i stručno usavršavanje učitelja za program cjelodnevne nastave. Ministarstvo najavljuje kako će prilikom odabira škola voditi računa o geografskoj zastupljenosti, a namjera je i da podjednako budu zastupljene urbane i ruralne, kao i male i velike škole. Također, u javnu raspravu bit će upućen dokument o eksperimentalnom programu cjelodnevne škole.

3. Policy smjernice

Slijedom svih navedenih izazova i najavljenih rješavanja tih izazova, a povezanih s programima produženog i cjelodnevnog boravka za djecu do 12 godina policy smjernice se odnose na:

1. Bilo bi uputno tijekom eksperimentalne provedbe cjelodnevne nastave uzeti u obzir dugogodišnje i uspješno iskustvo Grada Rijeke. Naime, Grad Rijeka stekao je status “Grada prijatelja djece” zahvaljujući programima namijenjenim najmlađim građanima – djeci i mladima. Programi produženog boravka i cjelodnevnog odgojno-obrazovnog rada, gdje djeca na prirodan način stječu ključna znanja i razvijaju univerzalne vještine,

zasigurno su jedni od najznačajnijih, ako ne i najznačajniji takvi programi. Definirani kao javna potreba za koju se sredstva mogu osigurati u proračunu jedinica lokalne samouprave, programi produženog boravka i cjelodnevne nastave predstavljaju "nadgradnju" minimalnog Državnog pedagoškog standarda za djecu nižih razreda osnovne škole (od 1. do 4. razreda). Produženi boravak omogućuje učenicima boravak u školi prije i nakon redovne nastave, s organiziranom prehranom te nastavnim i izvannastavnim aktivnostima. Cjelodnevna nastava predstavlja specifičan oblik ovog programa, osmišljen kao kombinacija razredne nastave i organiziranog slobodnog vremena tijekom najmanje osam sati dnevno (u pravilu od 8,00 do 16,00 sati). Ciljevi programa rada i organizacije slobodnog vremena u produženom boravku i cjelodnevnim odgojno-obrazovnim odjelima su:

- omogućiti djetetu život ispunjen različitim sadržajima koji će povoljno utjecati na razvoj njegove/njezine cjelokupne osobnosti te individualnih i jedinstvenih potencijala;
- omogućiti razvoj djeteta kao socijalnog bića – tijekom cjelodnevnog boravka u školi, tj. razrednom odjelu, uz stalnu prisutnost socijalne interakcije što omogućuje razvoj i unapređenje socijalnih vještina djeteta;
- pripremiti dijete za daljnje obrazovanje i cjeloživotno učenje.

Organizirano slobodno vrijeme kao sastavni dio života u produženom boravku i cjelodnevnoj nastavi implementirano je i integrirano u redovni nastavni plan i program. Jedan od glavnih ciljeva i zadataka tijekom organiziranog slobodnog vremena učenika je zadovoljiti i razvijati vještine, interese, sklonosti i težnje za samostalnom i konstruktivnom aktivnošću i stvaralaštvom u svim područjima ljudske djelatnosti. Stoga se organizirano slobodno vrijeme u produženom boravku i cjelodnevnoj nastavi ostvaruje u pet područja aktivnosti: jezično-komunikacijske aktivnosti, kulturno-umjetničke aktivnosti, prirodoslovno-matematičke

aktivnosti, sportsko-rekreativne aktivnosti, ostale aktivnosti iz djelokruga dječjih prava, zaštite zdravlja, zaštite u prometu i sl., ovisno o specifičnostima i mogućnostima svake škole.

Potreba za ovakvim programima rezultat je trendova suvremenog obiteljskog života, u kojem poslovne obveze obaju roditelja postavljaju pred škole zahtjev preuzimanja sve veće uloge u brizi, obrazovanju i odgoju svojih učenika. S druge strane, učenici školu percipiraju kao svoj drugi dom, a ne samo kao mjesto stjecanja znanja. Osim toga i sam proces učenja postaje zanimljiviji u kombinaciji s organiziranim slobodnim vannastavnim aktivnostima. U konačnici, škola postaje mjesto zanimljivog i zabavnog učenja, gdje su učenici potpuno zbrinuti tijekom cijelog radnog dana. Time je školi omogućeno i kvalitetno ostvarivanje ciljeva Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda (HNOS-a). Program produženog boravka i cjelodnevne nastave se sufinancira na način da se dio rashoda osigurava u Proračunu Grada Rijeke, a dio iz cijene usluge koju plaćaju roditelji. U program produženog boravka i cjelodnevne nastave u Gradu Rijeci je po školskoj godini u prosjeku uključeno 2100 učenika, što zasigurno omogućava jasnu evaluaciju provedenih programa koji mogu služiti kao model i primjer dobre prakse, te time smanjiti eksperimentalne procese koji moguće neće dovesti do dobrih rezultata kao što to već provedeni programi u Gradu Rijeci imaju.

2. Pripremiti preporuke za javnu raspravu o eksperimentalnom program cjelodnevne škole, pratiti provedbu i provesti dodatna istraživanja s nastavnicima i roditeljima onih škola koje će se javiti za provedbu da se utvrde izazovi i problemi eksperimentalnog programa iz njihove perspektive.
3. Prema modelu Grada Zagreba "Zelena javna nabava hrane u školama grada Zagreba" uvesti u školsku prehranu ekološki i lokalno proizvedenu hranu u sve osnovne škole. Tako u isto vrijeme se omogućava zdravija prehrana učenika, ali se i potiče i podupire lokalne proizvođače hrane i na taj način se smanjuje emisija stakleničkih plinova, jer je

potrebno manje vremena da hrana od proizvođača dođe do potrošača. Taj model će biti moguće provesti u svim školama kada se dovrše radovi proširenja kapaciteta školskih kuhinja te osigura topli obrok svim učenicima. Grad Zagreb je osigurao 500.000 eura za proširenje kuhinja u školama kao i za osiguranje toplih obroka, a namjera je smanjiti pekarske proizvode za učenike, te da se u sklopu projekta kreiraju jelovnici s hranom koja bi bila u isto vrijeme zdrava i ukusna. Također uputno je uzeti u obzir i primjer dobre prakse Grada Rijeke koji je još od 1983. godine, kada je potpisan prvi ugovor s tadašnjim Zavodom za javno zdravstvo Rijeka, pristupio uvođenju zdravih namirnica kao što su: proso, zobene pahuljice, palenta, leća, pšenične klice, više mlijeka i mliječnih proizvoda, maslinovo ulje, polucrni kruh, povrtna juha, povrće te namazi. Uravnotežena prehrana djece osigurava se redovitim brojem obroka u skladu s preporučenim količinama energetskih i prehrambenih tvari. Sumarno, za prehranu u vrtićima i školama gradovi i općine bi kad je to moguće trebale koristiti „Zelenu javnu nabavu“ i ekspertno znanje u slaganju obroka u skladu s preporučenim količinama energetskih i prehrambenih tvari Zavoda za javno zdravstvo.